

ŘEŠENÍ SPORŮ V 21. STOLETÍ

Program
celoživotního
učení

Program Grundtvig

REDICT

Resolving Disputes in 21st Century

Zpráva 2011 – 2013

Možnosti mimosoudního řešení sporů

ADR

Alternative dispute resolution Mimosoudní řešení sporů

Tato brožura podává stručný přehled právní úpravy
a možností mimosoudního řešení sporů v zemích
partnerů projektu REDICT Grundtvig.

OBSAH

Česká republika	5
Slovensko	8
Maďarsko	13
Litva	17
Itálie	20

ČESKÁ REPUBLIKA

Definice ADR v právním řádu

V právním řádu České republiky neexistuje definice vyjadřující význam mezinárodně užívané zkratky ADR. Ve smyslu alternativního řešení sporů zahrnuje zkratka ADR speciální metody a postupy řešení sporů bez ingerence soudů. Rozhodčí řízení, mediace a smírcí řízení jsou definovány a upraveny příslušnými právními akty. V zákoně o Probační a mediační službě lze nalézt pravidla mediace v trestních věcech a dále definici mediace mezi pachatelem a obětí.

Nový zákon o mediaci, který nabyl účinnosti dne 1. 9. 2012, definuje „mediaci“ a „rodinnou mediaci“ následovně: mediací se rozumí postup při řešení konfliktu za účasti jednoho nebo více mediátorů, kteří podporují komunikaci mezi osobami na konfliktu zúčastněnými tak, aby jim pomohli dosáhnout smírného řešení uzavřením mediační dohody. Rodinnou mediací se rozumí mediace, která se zaměřuje na řešení konfliktů vyplývajících z rodinných vztahů.

Právní rámec – povinnosti, pravomoci a dopady jednotlivých dohod

Smír a smírcí řízení není obecně upraveno žádným samostatným předpisem. Občanský soudní řád (zákon č. 99/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů) upravuje právo žádat smírcí řízení u soudu ve svém § 67. Schválení smíru dle § 99 občanského soudního řádu je možné rovněž během veřejného soudního řízení. Schválení smíru soudem má stejné právní účinky jako rozhodnutí soudu včetně přímé vykonatelnosti. Za smírcí řízení, jakož i za schválení smíru (výsledku mediace) soudem, je vybírán zvláštní snížený soudní poplatek. Písemná forma a právními předpisy stanovené náležitosti jsou vyžadovány pouze pro soudem schválený smír.

Rozhodčí řízení v České republice je upraveno zákonem č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů v platném znění, který nabyl účinnosti dne 1. ledna 1995. Zákon vymezuje pojem rozhodčího řízení, stanovuje jeho podmínky, stejně tak rozhodčí smlouvy a vykonatelnosti rozhodčích nálezů. Předmětem rozhodčího řízení mohou být veškeré majetkové spory, s výjimkou sporů týkajících se výkonu rozhodnutí a incidenčních sporů, za předpokladu, že se na tom obě strany dohodly. Poslední novelou zákona v roce 2012 byla zavedena zvláštní pravidla pro rozhodce ve spotřebitelských sporech. Pouze rozhodci zapsaní v seznamu rozhodců vedeném Ministerstvem spravedlnosti ČR mohou rozhodovat spory, kde jednou ze stran je spotřebitel.

Mediace v trestních věcech se řídí zákonem č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů, který nabyl účinnosti dnem 1. 1. 2001. Cílem mediace v trestních věcech je integrace pachatelů, participace obětí a ochrana společnosti. Probační a mediační služba (PMS) je organizační složka státu, která spadá pod ministerstvo spravedlnosti. Její zaměstnanci – probační a mediační úředníci – aktivně podporují rozvoj restorativní justice. Mediace je spojena s trestním řízením a její výsledky jsou zohledněny v rozsudcích a rozhodnutích soudů.

Mediace v jiných než trestních věcech je upravena v nově přijatém zákoně o mediaci č. 202/2012 Sb., který nabyl účinnosti dne 1. září 2012. Zákon poskytuje právní podklad otevřenému mediačnímu řízení a podmínkám pro zápis do seznamu mediátorů. Seznam mediátorů (tzv. zapsaných mediátorů) je veden ministerstvem spravedlnosti. Mediační řízení se zahajuje uzavřením smlouvy o provedení mediace. Mediátor je povinen vykonávat mediaci osobně, nezávisle, nestranně a s náležitou péčí. Pokud se tak strany dohodnou, nemusí být obsah smlouvy o provedení mediace důvěrný. Strany samy jsou odpovědné za obsah závěrečné mediační dohody.

Mediátor je povinen zachovávat přísnou mlčenlivost o mediaci a o veškeré dokumentaci s ní spojené. Je mu zakázáno vypovídat jako svědek v možném soudním řízení či poskytovat jakékoli dokumenty spojené s proběhnuvší mediací. Úspěšná mediace končí uzavřením dohody o mediaci. Mediační dohoda není exekucním titulem. Je jako každá jiná dohoda. Pokud strany potřebují, aby byla vykonatelná, musí se obrátit na soud, notáře nebo exekutora. Pokud je mediace zahájena na základě platné smlouvy o provedení mediace, staví se běh promlčecí doby.

ADR – podmínky výkonu

V právním řádu České republiky není zakotvena obligatorní mediace, a to ani v trestních, ani občanských věcech. Jedinou výjimkou je možnost nařídit stranám první setkání se zapsaným mediátorem (v délce trvání maximálně tří hodin). Odměna za činnost zapsaného mediátora pro sociálně slabé může být hrazena ze státního rozpočtu. Poplatek za 1 hodinu nařízeného mediačního setkání je omezen částkou 400,- Kč (přibližně 15 EUR/1 hod.).

Mediační služby jsou vykonávány také tradiční cestou v podobě tzv. collaborative approach (společného přístupu), facilitace, řízení konfliktu, integrativního řešení sporu a dalšími.

Různé přístupy a styly mediace nabízí veřejné a státní orgány. Asociace mediátorů České republiky (Asociace mediátorů ČR), www.amcr.cz, a Evropský institut pro smír, mediaci a rozhodčí řízení (ESI, o.p.s.), www.esi-cz.eu, patří mezi soukromé poskytovatele služeb ADR, zajišťující rovněž odborné a profesní vzdělávání a školení. Konference, workshopy a semináře komunikačních a mediačních technik a dovedností organizují a nabízí i další soukromé a univerzitní subjekty.

S právem spolupráce (collaborative law) a spolupracující praxí (collaborative practice) je obeznámen pouze omezený počet advokátů a odborníků.

Kvalifikace, výcvik a registrace

Pro vyjednávání, smíření nebo dokonce rozhodčí řízení není požadována žádná speciální kvalifikace nebo výcvik. Komplexní a kvalifikované vzdělávání v různých oborech (právo, psychologie, sociologie, teorie konfliktu, komunikace, mediace) je zákonem předepsáno pouze pro zapsané mediátory. Zkoušky mediátorů se řídí vyhláškou č. 277/2012 Sb., o zkouškách a odměně mediátora. Zkoušky mediátorů, kteří jsou zároveň advokáty zapsanými v České advokátní komoře, jsou organizovány výhradně touto Komorou, která zároveň vykonává kárný dohled nad zapsanými mediátory-advokáty. Zapsaní mediátoři-advokáti nesmí poskytovat právní služby ve sporu, který mediuji nebo na jehož přípravě se podíleli.

Perspektivy a vize v budoucnu

V důledku systematické podpory státu a místích samospráv se v České republice mediace a ADR postupně prosazují v různých typech konfliktů. Nová civilní legislativa, která vstoupí v účinnost v roce 2014, a rostoucí počet civilních a správních případů i závažnost konfliktů ve společnosti je motivem pro širší uplatnění a využívání mediace a ADR metod v praxi. K dispozici je dostatečný počet odborníků připravených tento proces podpořit a zapojit se do něj aktivně. Nicméně organizovaná, celostátní a systematická veřejná podpora ADR metod je velmi žádoucí.

SLOVENSKO

Definice ADR v právním rámci slovenské legislativy

V právním řádu Slovenské republiky neexistuje definice ADR. Existují však zákony, které upravují mimosoudní řešení sporů buď prostřednictvím mediace, nebo rozhodčího řízení.

Pokud jde o institut mediace, můžeme v současné slovenské legislativě nalézt řadu definic z různých prostředí, což umožňuje zabývat se otázkou jejího využití. Rozdíly v těchto definicích v tom kterém právním předpisu vyjadřují potřebu úplného a správného pochopení a rozlišení ve svých souvislostech, zejména s ohledem na základní rozdíly v organizaci a účincích mediace, jakož i postavení osob mediaci praktikujících.

Pro účely zák. 420/2004 Sb., je mediace chápána jako mimosoudní činnost, v rámci níž zúčastněné strany využívají pomoci mediátora při řešení sporu vzniklého ze smluvního nebo jiného právního vztahu.

Zák. 550/2003 Sb., o probačních a mediačních úřednících, podává legální definici mediátorské činnosti pro účely trestního řízení. V tomto případě je mediace definována jako mimosoudní řešení sporů mezi poškozeným a obviněným.

V reakci na prudký nárůst rozvodovosti a zhoršení rodinných vztahů v posledních letech je kodifikována další forma mediace jako zvláštní způsob řešení rodinných konfliktů.

S účinností od 1. 1. 2012 byl aktualizován zák. 327/2005 Sb., o poskytování právní pomoci lidem v hmotné nouzi, tak, aby zahrnoval i záležitosti týkající se mediace. Tento zákon se vztahuje zejména na poskytování mediace státem lidem v hmotné nouzi.

Rozhodčí řízení je ve Slovenské republice upraveno zák. 244/2002 Sb., o rozhodčím řízení. Dle něho může jeden nebo více rozhodců rozhodnout spor, pokud se na tom obě strany dohodly na základě tzv. rozhodčí smlouvy.

Právní rámec (povinnosti a pravomoci poskytovatelů ADR, mediačních dohod a jejich účinků)

Zák. 420/2004 Sb., o mediaci, se týká sporů vyplývajících z občanských a právních vztahů, rodinných vztahů, obchodních a pracovních vztahů, jakož i přeshraničních sporů vyplývajících z obdobných právních vztahů, ale nevztahuje se na spory, které vznikají z práv a povinností, s nimiž strany nemohou nakládat a které jsou řešeny v jiných zvláštních právních předpisech. Mediace je zahájena oficiální dohodou o použití mediace, která je podepsána mediátorem spolu se zúčastněnými stranami. Zákon stanoví, že tato dohoda musí být registrována v Centrálním registru notáře. Dohoda, která je výsledkem mediace, má písemnou formu a je závazná pro všechny strany. Oprávněná osoba může na základě této dohody předložit soudu žádost o rozhodnutí nebo žádost o exekuci, pokud je v souladu s podmínkami stanovenými v příslušných předpisech a je sepsána ve formě notářského zápisu nebo je schválena soudem ve formě smíru nebo rozhodčím orgánem. Mediátoři jsou povinni mít vysokou úroveň odbornosti a profesionality a odpovídají za škody, které vzniknou účastníkům mediace jejich činností.

Mediace v trestních věcech, prováděná v souladu se zákonem č. 550/2003 Sb., o probačních a mediačních úřednících, je právně přípustná forma řešení konfliktů způsobených trestnými činy, jejichž nežádoucí účinky má odstranit či alespoň zmírnit. Mediace však není určena k řešení viny či nevinu obviněného. Mediace v trestním řízení se využívá především v těch případech, kdy trestní stíhání bylo podmíněně zastaveno a/nebo strany dosáhly dohody.

Mediace jako speciální metoda zaměřená na snížení konfliktních situací v rodinách je podle zákona č. 305/2005 Sb., o sociálně-právní ochraně a sociální péči, zaměřena na řešení konfliktů v rodinách. Průběh a výsledek tohoto druhu mediace nejsou upraveny zák. 420/2004 Sb., o mediaci.

Na základě zák. 327/2005 Sb., o poskytování právní pomoci lidem v hmotné nouzi, je mediace poskytována těmto lidem mediátory zapsanými v seznamu mediátorů vedeném ministerstvem spravedlnosti a je prováděna v souladu se zákonem č. 420/2004 Sb., o mediaci.

Podle zákona jsou rozhodčí řízení přípustná v majetkových občanských či obchodních sporech vnitrostátních i mezinárodních, pokud je místo rozhodčího řízení na území Slovenska. Pouze spory, které účastníci jednání před soudem mohou ukončit soudním smírem, mohou být rozhodnuty v rozhodčím řízení. Vydaný rozhodčí nález nesmí být přezkoumáván a je závazný pro účastníky rozhodčího řízení jako rozhodnutí soudu.

Režimy poskytovatelů ADR (požadavky a podmínky pro provádění alternativního řešení sporů v souvislosti s poskytovatelem a příjemcem služby)

Zák. 420/2004 Sb., o mediaci, uvádí, že mediaci mohou provádět pouze fyzické osoby – mediátoři – zapsaní v seznamu mediátorů vedeném slovenským ministerstvem spravedlnosti, které vykonávají tuto práci jako povolání, které je definováno zvlášť-

ními předpisy, a to vlastním jménem a na svou vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku. Zák. 420/2004 Sb., o mediaci, umožňuje mediátorům vykonávat svou profesní činnost v rámci mediačního centra zřízeného v souladu s tímto zákonem. V současné době existuje asi 740 mediátorů a 25 mediačních center zapsaných slovenským ministerstvem spravedlnosti. Ministerstvo zapíše do seznamu mediátorů osoby, které jsou plně způsobilé k právním úkonům, získali vysokoškolské vzdělání II. stupně ve Slovenské republice nebo mají notářsky ověřený dokument potvrzující ukončené vysokoškolské vzdělání v zahraničí, nemají zápis v trestním rejstříku a mají osvědčení o získání odborného vzdělání mediátorů.

V souladu se zákonem č. 550/2003 Sb., o probačních a mediačních úřednících, může mediaci v trestních věcech provádět pouze probační a mediační úředník, který má postavení soudního úředníka a vykonává svou činnost jako státní zaměstnanec. Tento zákon nepoužívá termín „mediátor“.

V souladu se zákonem č. 305/2005 Sb., o sociálněprávní ochraně a sociální péči, slouží mediace jako zvláštní prostředek ke zmírnění konfliktů v rodině a mohou ji provádět pouze zaměstnanci úřadu práce, sociálních věcí a rodiny, kteří absolvovali akreditovaný vzdělávací kurz pro mediátory.

V souladu se zákonem č. 327/2005 Sb., o poskytování právní pomoci osobám v hmotné nouzi, je mediace těmto lidem poskytována mediátorem určeným centrem. Tato osoba musí být buď zaměstnanec Centra s kvalifikací požadovanou zák. 420/2004 Sb., o mediaci, nebo mediátor zapsaný v seznamu mediátorů vedeném slovenským ministerstvem spravedlnosti.

Co se týká rozhodčího řízení, dle zákona může být rozhodcem každá fyzická osoba, na níž se smluvní strany dohodnou. Pokud zvláštní zákon nebo zákon o rozhodčím řízení nestanoví jinak, rozhodcem musí být osoba zletilá, plně způsobilá k právním úkonům, měla by mít zkušenosti s tímto druhem práce a neměla by mít záznam v rejstříku trestů.

Regulace poskytovatelů ADR (obsah a úroveň vzdělání, další vzdělávání, registrace)

Zák. 420/2004 Sb., o mediaci, uvádí, že k tomu, aby byla osoba způsobilá k provádění mediace a aby mohla být zapsána do seznamu mediátorů, je její zákonnou povinností mít nejen vysokoškolské vzdělání II. stupně, ale také dokončený akreditovaný program odborné přípravy mediátora a musí složit odbornou zkoušku mediátora u vzdělávací instituce, která je oprávněna takový akreditovaný vzdělávací program realizovat. Pravomoci ministerstva spravedlnosti ve vztahu k mediátorům jsou soustředěny na oblast zápisu a evidence mediátorů, mediačních center a mediačních vzdělávacích institucí, dále také na oblast dalšího vzdělávání mediátorů a jejich přezkoušení v případě potřeby.

Probační a mediační úředník musí splňovat stejné požadavky jako veřejný činitel, vzdělávání v oblasti probace a mediace je poskytováno Justiční akademií.

Pracovník úřadu práce, sociálních věcí a rodinné péče, který provádí mediaci jako specializovanou praxi v souladu se zák. 305/2005 Sb., o sociálně-právní ochraně a sociální péči, musí nejdříve absolvovat speciální školení v oblasti mediace. Zaměstnanci Center právní pomoci, kteří nabízejí mediační služby, musí mít osvědčení

prokazující, že byli pro tuto práci speciálně vyškoleni v souladu se zák. 327/2005 Sb., o poskytování právní pomoci osobám v hmotné nouzi.

Současný stav ADR z hlediska jeho využití (statistiky, propagace, média, formy podpory, multidisciplinární spolupráce, současné trendy)

V posledních letech je na Slovensku o mediaci, probaci a ADR stále více diskutováno. Studenti pomáhajících profesí v rámci svých závěrečných disertačních prací předkládají různé výzkumné projekty, které odhalují zvyšování informovanosti veřejnosti o ADR. V televizi byly uvedeny informační pořady: například v roce 2010 pořad o mediaci s názvem ... *prostě! (dohoda možná) (...ted' víc než kdy jindy (dohoda možná))*. Na Slovensku byl rozmnožen počet DVD propagujících mediaci, konaly se profesní a akademické konference, byly zveřejněny výstupy a doporučení z konferencí a distribuovány letáky pro veřejnost.

Rozsah, v němž se používá mediace na Slovensku, je, nicméně, zcela dostačující. Zdá se, že Slováci obvykle dávají přednost řešení právních sporů u soudu a nikoli mimo něj. Z části je to výsledek toho, že mnozí soudci a právníci vnímají mediátory jako konkurenty anebo lidi, kteří nejsou skutečně způsobilými k vyřešení těchto sporů. Také princip plnění povinností na základě dobrovolnosti stále není přirozený naší kultuře a dosud skutečně nezakořenil v naší mladé demokracii. Mediační dohoda je tak často vnímána jako méně spolehlivá než rozhodnutí soudu, jehož porušení je sankcionováno.

Vize budoucnosti?

Pokud má mít ADR v budoucnosti širšího využití, je nejprve třeba, aby hodnoty, které představuje, byly ve společnosti zakotveny prostřednictvím programu veřejného a odborného vzdělávání. Teorie a metodika ADR by tedy měly být zahrnuty do pregraduálního a postgraduálního vzdělávání všech pomáhajících profesí stejně jako formálního a neformálního vzdělávání občanů obecně (např. jako součást pastorační výuky věřícím v různých obdobích jejich života).

MAĎARSKO

Definice ADR v právním rámci maďarské jurisdikce

Zákon 2002/LV., o mediaci, definuje mediaci jako speciální mimosoudní postup probíhající v souladu se zákonem (viz níže odpovědnost) představující alternativu soudního řízení za účelem řešení konfliktů a sporů, kdy zainteresované strany dobrovolně předloží věc neutrální třetí straně (mediátorovi) za účelem dosažení dohody a vytvoří následnou dohodu v písemné formě.

Zákon z roku 2006 CXXIII, o mediaci v trestních věcech, obsahuje její definici a účel v závislosti na odlišném kontextu: „(1) Mediacie znamená pokus řešit konflikty vyplývající z trestné činnosti ve snaze vyjednat řešení a písemně je potvrdit – mezi obětí a pachatelem trestného činu zprostředkované kompetentní třetí osobou (mediátorem) nezávisle na soudu a státním zástupci, což umožňuje zmírnit následky

trestného činu a žalovanému v budoucnu dodržovat zákon. (2) Všechna mediační řízení musí být zaměřena na dosažení dohody mezi obětí a pachatelem, usnadňující lítost pachatele.“

Právní rámec (povinnosti a pravomoci poskytovatele ADR, mediační dohoda a její účinky)

Zákon o mediaci definuje povinnost mediátora jako „mediování jednání mezi stranami dle svých nejlepších schopností, nestranně a svědomitým způsobem s cílem dosáhnout dohody na závěr celého procesu“. Zákon obsahuje také povinnost zajištění rovného zacházení pro všechny zúčastněné strany.

Kromě výše uvedeného zákon o mediaci v trestních věcech dále stanoví, že „mediátor je povinen v průběhu řízení postupovat s náležitou úctou k důstojnosti účastníků a zajistit, aby se k sobě smluvní strany chovaly s úctou,“ ale také klade důraz na nezávislost soudního řízení trestní věci a přísné důvěrnosti.

Nejdůležitější pravomoci mediátora jsou jmenovány ve výcvikových specifikacích uvedených ve vyhlášce o odborné přípravě a dalším vzdělávání mediátorů.

V Maďarsku je možné, aby strany učinily obsah mediační dohody vykonatelným. Mohou požádat soud nebo notáře o začlenění dohody do rozsudku nebo úřední listiny, prostřednictvím nichž je vykonatelná.

Systémy ADR a poskytovatelů (předpoklady a podmínky pro provádění ADR ve vztahu k poskytovatelům a příjemcům, platby)

Mediace je dobrovolná pouze v případě, že se tak obě strany dohodly. Využití mediaci jako alternativy k soudnímu rozhodnutí je možné však pouze tehdy, nejsou-li strany vázány právními předpisy.

Pokud jde o poskytovatele, mohou fyzické osoby a zaměstnanci právnických osob poskytovat mediaci na profesionální úrovni ode dne, kdy byli oficiálně zapsáni do seznamu.

Poslední z předpokladů mediaci uvedených v zákoně o mediaci, který musí být splněn, je zabránění střetu zájmů.

Podmínky poskytování mediaci jsou uvedeny v zákoně o mediaci, počínají povinností mlčenlivosti (pokud jde o jakékoli údaje a informace získané během i po skončení mediaci), pokračují zahájením jednání s mediátorem, informováním stran v souladu se zákonem a v jím stanoveném rozsahu včetně výše uvedených povinností mediátora.

Pravidla, jimiž se řídí různé druhy řízení, jasně stanoví systém úhrady nákladů, které strany hradí. V určitých případech se strany mohou dohodnout na úhradě poplatků a nákladů vynaložených v řízení, zatímco v jiných případech jsou částky stanoveny právními předpisy.¹

Regulace poskytovatelů ADR (obsah a rozsah školení, kontinuální vzdělávání, registrace)

Podle zákona o mediaci je ministerstvo veřejné správy a spravedlnosti odpovědné za zápis do seznamu mediátorů.² Aby bylo možné se zapsat jako mediátor, stanoví zákon o mediaci, že žadatel³ musí a) mít vysokoškolské vzdělání a nejméně pětiletou praxi v příslušném oboru od okamžiku získání uvedeného vzdělání, b) poskytnout důkaz toho, že má dokončen odborný kurz nařízený ministerstvem pro mediátory, c) nemá předchozí záznam v rejstříku trestů a nesmí mít soudním rozhodnutím stanoveno omezení výkonu činnosti mediátorů.

Podle vyhlášky 63/2009. (XII. 17.) o odborné přípravě a dalším vzdělávání mediátorů, musí žadatel o registraci absolvovat a) 60 hodin teoretických modulů se zadaným obsahem (znalosti a dovednosti z: základy teorie konfliktu, základní způsoby

1 http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_hun_en.htm

2 direct url: <http://kozvetitok.irm.gov.hu/>, central link: <http://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/kozvetitok>

3 in case of a natural person (for legal persons the criteria are different, see the Act on Mediation)

vyjednávání, mediační techniky a metodologie, procesní techniky a dynamika, dotazovací techniky, mediační techniky pro různé úrovně konfliktů, manipulace problematickými účastníky, [základní] psychologie a právní úprava mediace), b) praktický modul sestávající z dokončení mediovaného případu a zpětné vazby od trenéra – buď ve formě 1) simulace, nebo 2) skutečné mediace s mentorem, nebo 3) účasti na případové studii, nebo 4) sepsání případové studie založené na skutečném a osobně mediovaném případě, nebo 5) účasti na supervizi orientované na metodu mediace dříve mediovaného případu.

Vyhláška také stanovuje profesní standardy poskytovaného vzdělávání týkající se požadované odborné praxe, maximální počet studentů v jedné skupině atd.

Podle zákona o mediaci jsou fyzické osoby povinny účastnit se dalšího odborného vzdělávání. Další profesní vzdělávací program se skládá z po sobě jdoucích cyklů vzdělávání probíhajících po dobu pěti let. Osoba, která se účastní dalšího profesního vzdělávání, se musí účastnit kurzů uvedených ve vyhlášce ministra, které tvoří část dalšího profesního vzdělávacího programu, a musí ministři prokázat, že výcvik dokončila.

Aktuální stav ADR, pokud jde o jeho využití

Různé formy alternativního řešení sporů se v Maďarsku používají v různých oblastech, například v otázkách komunit, ochrany dětí a rodinných záležitostech, v konfliktech ve školství, v pracovních a obchodních diskusích a v trestních věcech.

Vize o budoucnosti ADR

Souběžně s tlakem iniciativ zdola jsou nezbytné aktivity na vyšších rozhodovacích místech k podpoře kultury a zásad ADR ve společnosti tak, aby o nich lidé věděli a cítili k nim důvěru. Dále je nutno harmonizovat různé předpisy ADR a služeb a usnadnit jejich vzájemnou kooperaci.

K vytvoření adekvátního právního, metodického a institucionálního rámce pro ADR mohou do značné míry přispět zkušenosti z experimentů, pilotů a inovací, které mohou být dobře provedeny v různých projektech malých nevládních organizací (iniciativa zdola). Nicméně k zajištění na systémové úrovni a učinění z nich hlavní proud je nevyhnutelná podpora státu seshora a pevná vůle. V opačném případě zůstává tato činnost okrajovou, ad hoc, dočasnou a nedostupnou každému občanu.

Proto si Foresee klade za cíl šířit ADR všemi možnými způsoby, aby bylo možné dát příležitost co největšímu počtu občanů řešit své problémy přístupem „win-win“.

LITVA

V Litvě dělá ADR první kroky a procvičování metod ADR je stále populárnější. Naše země postupně opustila názor, že soud je jedinou institucí schopnou řešit případné spory mezi stranami.

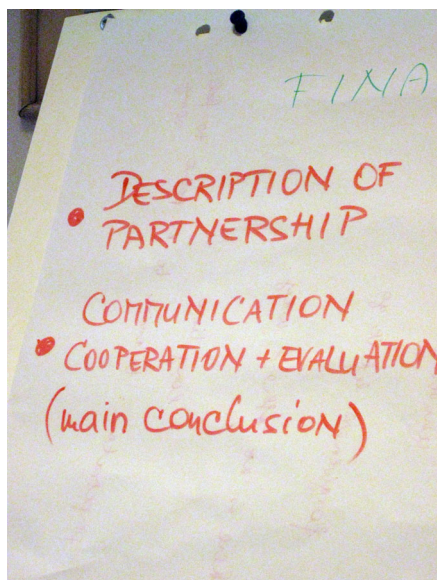
Nedávno byly přijaty první právní akty, které aprobeovaly možnost využití alternativního řešení sporů v Litvě.

Mediace

V Litvě je možné využít soudní a mimosoudní mediaci.

Od roku 2005 Litva zavedla soudní mediaci, která byla navržena tak, aby napomohla pokojnému řešení civilního sporu. Tento postup je prováděn speciálně vyškole-

nými soudci, jejich asistenty nebo jinými vhodně kvalifikovanými osobami. Soudní mediace je bezplatná služba, která je organizována a uskutečňována na soudech. Není to povinný postup a je soudcem nabízen pouze jako doplněk znepřáteleným stranám.

Dne 31. července 2008 nabyl účinnosti zákon o mediaci v občanskoprávních sporech, který poprvé v Litvě zakotvil příslušné předpoklady pro použití jedné z metod ADR – mediace. Mediace je definována jako postup řešení občanského sporu, ve kterém jeden nebo více mediátorů pomáhá stranám k smírnému řešení sporu. Mediace může být použita pro vnitrostátní i mezinárodní soudní a mimosoudní spory. Mediační služby mohou poskytovat veřejné a soukromé subjekty, které doporučí

a jmenují mediátory, nabízí nebo vytváří jednací řád, spravují náklady a poskytují prostory, ve kterých se mediace koná. Ve sporu stran může být zainteresována pouze třetí nestranná osoba. Tato musí splňovat řadu požadavků na zkušenosti s mediací, důvěrnost, profesní standardy a povinnost vyhovět požadavkům Evropského kodexu chování pro mediátory. Mediační dohoda může být předložena soudu ke schválení, po němž se stane rozhodnutím soudu a stane se vykonatelnou.

Dne 15. dubna 2008 byl zákon o státem garantované právní pomoci změněn a doplněn. Poskytuje možnost poskytnout počáteční právní poradenství o mimosoudním narovnání. Nicméně z vyhodnocení statistických údajů z původního způsobu poskytnutí právní pomoci vyplývá, že stále více lidí se snaží chránit svá porušovaná práva nikoli v rámci mechanismů alternativního řešení sporů, ale u soudu.

V této době je již registrováno množství legislativních návrhů. Od 1. 10. 2011 nabyly účinnosti pozměňovací návrhy občanského soudního řádu, které zakotvily důvěrnost dat získaných v mediačním procesu. Tyto údaje nelze považovat za důkaz v soudním řízení. Kromě toho nemohou být mediátoři vyslýcháni jako svědci u soudu.

Rozhodčí řízení

Tato instituce řeší důvěrným způsobem národní i mezinárodní obchodní spory. Mediace může být poskytnuta rozhodčími soudy, ale pouze pokud je k tomu strany výslovně pověřily.

Jde o typ jednání, která jsou v Litvě používána hlavně pro spory týkající se smluvního práva. Nicméně procedura ADR není upravena zákonem. Strany samy začleňují do smlouvy doložku o vyjednávání v případě sporu.

V roce 2013 došlo ke změně zákoníku práce, který stanoví nové mimosoudní postupy. Spory na pracovišti jsou řešeny u Komise pro pracovní spory. Zaměstnanec a zaměstnavatel se může na tuto komisi obrátit, její služby jsou zdarma.

Postupy ADR jsou v Litvě široce použitelné v případech sporů na ochranu práv spotřebitelů. Státní úřad pro ochranu práv spotřebitelů řeší spory mezi jednotlivci a dodavateli výrobků nebo poskytovateli služeb alternativními mimosoudními metodami. Sporová komise na ministerstvu práce a sociálních věcí se zabývá spory mezi jednotlivci, důchodci a platebními institucemi vyplácejícími dávky a zdravotně postiženými a Úřadem pro hodnocení pracovní způsobilosti na ministerstvu práce a sociálních věcí Litevské republiky.

V současné době není možné určit počty sporů, které jsou předmětem ADR. Použití postupů ADR je financováno výlučně příspěvky stran. V Litvě nebyly ADR pevně zakotveny. Pro další vývoj ADR je důležité šíření informací, distribuce materiálů souvisejících s ADR a propagace na veřejnosti.

ITÁLIE

Nejnovější a současná situace ADR v Evropě a Itálii, zejména pokud jde o rodinnou mediaci a právo spolupráce

S rostoucím právním povědomím a s prosazováním ochrany spotřebitelů se obyvatelstvo začalo zvýšenou měrou domáhat spravedlnosti. Děje se tak od r. 1990 a zejména v průběhu posledních deseti let. Např. vyhláškou č. 205/2003 bylo v obchodním právu zavedeno několik alternativ, aby se zastavil nárůst soudních sporů hrozící kolapsem soudního systému.

Jak si mnozí vzpomenou, zákon o reformě civilní justice přijatý federální vládou USA v r. 1990 (Civil Justice Reform Act) představuje skutečný počátek hnutí ADR (alternativního řešení sporů) ve světě. Přinesl seznam alternativních metod doporučených vládám jednotlivých amerických států. Ze všech těchto metod, které jsou již dnes všechny zapracovány do italského práva, a jimiž jsou: smírní řízení, rozhodčí řízení, předběžné nestranné posouzení, mediace a další (§ 696, § 702, §155 občanského zákoníku), je rodinná mediace nejoriginálnější. Mediace je obecně chápána jako „obejití“ soudního sporu, kdy soudce apeluje na strany (ale nenařizuje), aby věc postoupily neutrální třetí straně nezávislé na soudu, která nebude věc rozhodovat, ale pomůže stranám nalézt řešení.

Takže, zatímco v Evropě rodinná mediace vtělena např. do britského zákona o rodině z r. 1996 byla chápána jako alternativa vůči rozvodovému řízení při řešení rodinných sporů (analýza je omezena na oblast, která nás zde zajímá), v Itálii v témže čase byla podivně uchopena nikoliv právníky či akademiky civilního procesu, nýbrž skupinami psychologů, zejména školami psychoterapie, jejichž pojetí je velmi vzdálené světu zákona.

Ve výsledku byla v naší zemi rodinná mediace dodávána jako sociální služba nebo v některých případech dokonce poskytována poradci jmenovanými soudem, obvykle za účelem posouzení péče o děti.

Model mediace přidružené k soudnímu řízení pro zjednodušení rozvodu dohodu nikdy nebyl v Itálii obzvláště statisticky významný. Pojetí rodinné mediace příliš jako záležitosti psychologie a sociální psychologie má však několik nevýhod. Koncept rodinné mediace omezený na „sociální službu“ nebo na „technické poradenství“ narušuje základní zásadu mediace či její podstatu: neutrální třetí stranu, jíž se provedení mediace svěřuje, nelze odsunout do role pouhého dodavatele rad pro soudce.

Druhý model, který byl rozšířen po celé Itálii, je zcela oddělený od soudního prostředí (obecně spadá do oblasti poradenství nebo krátkodobé psychoterapie) a je poněkud zbytečný pro občanskoprávní spory, neboť postrádá revoluční prvky, tj. navrátit rozhodování aktérům sporu do jejich plné kompetence.

Obecně lze říci, že advokáti a soudci jsou strážci zákona, tj. strážci světa, jaký je, a ne takového, jaký by měl být. Zejména v Itálii tato skupina projevila s několika čestnými výjimkami naprostou lhostejnost k velké inovaci rodinné mediace. Vedení rodinné mediace psychosociálním směrem ji zcela odcizilo civilnímu procesu (a tím ji odsunulo do oblasti psychoterapie a poradenství) a oddělilo od něj, což bylo v intencích uvedených právních profesionálů, aby byl zachován status quo. Navíc konzervativní přístup je sport, v němž jsou Italové nesporně mistry.

Zákon 154/2001 de facto způsobil, že mediace v Centrech pro násilí v rodině byla interpretována jako postoupení těžkých případů sociálním službám.

Zákon 54/2006, který dává předsedovi rodinného soudu pravomoc poslat manžele do rodinné mediace před přijetím opatření ve věcech dětí a jehož předlohou byl britský zákon o rodině, zůstal téměř nevyužitý. Jen několik desítek případů ročně je zasíláno soudem k mediaci.

Skutečná inovace na poli ADR a naše naděje do dalších let je právo spolupráce.

Je založeno na tomto základním pravidle: právní zástupci stran jsou povinni na základě smlouvy s účastníky se v případě neúspěchu ve vyjednávání sami vzdát mandátu (zastupovat stranu) a dále, že jednání probíhají otevřeně mezi stranami za přítomnosti jejich právníků. Výsledkem je, že spolupracující právníci pracují úzce pouze s jinými spolupracujícími právníky, kteří jsou uvedeni ve veřejném seznamu – národním nebo mezinárodním (tato exkluzivita samozřejmě platí pouze v případě,

že praktikují právo spolupráce). Toto pravidlo (nazvané pravidlem vzdání se mandátu) je jednoduché a geniální zároveň a mohlo vzniknout pouze v právní kultuře anglicky mluvících zemí, kde ještě donedávna zůstalo zachováno původní rozlišení podle římského práva na advokáty obhájce (zástupce před soudem) a advokáty vyjednávače (poradce).

Myšlenka, že se právník vzdá možnosti obrátit se na soud za účelem ochrany svého klienta, v Itálii vnímaná jako nesmyslná, byla v anglicky mluvících oblastech samozřejmostí po staletí jako předvídaný a zákonem aprobovaný postup.

Je-li toto vzdání se mandátu smluvně zakotveno ex ante, jak se to děje v právu spolupráce, zřetelně se projeví, jak omezení obranných funkcí odhalí neobyčejnou sílu této smířící metody; všichni účastníci mají zájem zabránit agresí, aby spor mohl být vyřešen smírně, namísto zásahem soudu.

Strany nemusí začít znovu (zdvojnásobit čas a právní výlohy), aby dosáhly výsledku, který nemůže být příliš odlišný od toho, jaký jim předestřel ne jeden, ale dva právní poradci. Ani právníci nebudou mít zájem na neúspěchu jednání, neboť by předčasně ztratili klienta.

Nakonec stojí za zmínku, že proces spolupráce může zahrnovat, a to obvykle zahrnuje, externí poradce, mediátory a/nebo finanční experty, podobně jako při soudním řízení, tedy účast neutrální třetí strany jako strategický prostředek při procesu vyjednávání.

Tento dokument byl publikován v rámci projektu „Resolution of disputes in 21st century“ – Řešení sporů v 21. století, který je realizován s podporou Evropského společenství v rámci Programu celoživotního učení – Grundtvig. Obsah tohoto dokumentu nemusí striktně odpovídat postojům Evropského společenství. Všechny citované dokumenty a názory zaznamenaly partneři projektu a neměly by být v žádném případě interpretovány jako oficiální postoje Evropské komise nebo jakýchkoliv jiných oficiálních organizací EU. Za obsah publikace ručí výhradně vydavatel, Evropská komise neodpovídá za žádné případné užití dotčených informací.

Publikace je doplněna fotografiemi z mezinárodních projektových setkání.

<http://www.itinklas.lt/redict/en>

Tato brožura je výsledkem mezinárodního projektu REDICT
(Řešení sporů v 21. století) 2011 – 2013, nr. 11412 1491
S podporou programu Grundtvig Evropské komise
(Program vzdělávání dospělých v rámci programu celoživotního učení)

Koordinátor projektu:

Evropský institut pro smír, mediaci a rozhodčí řízení, Česká republika
<http://www.esi-cz.eu/>

Partneři projektu:

Foresee výzkumná skupina (Foresee Kutatócsoport), Maďarsko
<http://www.foresee.hu/en/>

Prešovská univerzita v Prešove, Grécko-katolícka teologická fakulta, Slovensko
<http://unipo.sk/greckokatolicka-teologicka-fakulta>

Sdružení pro vzdělávání dospělých (Asociacija „Iniciatyvu tinklas“) Litva
<http://itinklas.it/>

Italský institut práva spolupráce (Istituto Italiano di Diritto Collaborativo), Itálie
www.iicl.it